

Paneldebatt

Tekst:

Renate Furre
Henriksen-Sandvær

Foto:

Thomas Owren

Når egne valg utfordrer egne valg var temaet for en paneldebatt som tok for seg kompliserte tema om tvang, økonomi men også en håndfast og humoristisk illustrasjon på dilemmaet om rapportering.

Paneldeltakere:

- Finn Strand, kommunaldirektør i byrådsavdelingen for helse og inkludering i Bergen kommune
- Tom Skauge, leder for NFU i Bergen
- Oddny Miljeteig, leder for bystyrets helse- og sosialkomite i Bergen kommune
- Jan Fridthjof Bernt, professor ved juridisk fakultet ved Universitetet i Bergen

Panelleder:

- Gunnar Wiederstrøm, journalist og sosionom

Fra venstre Jan Fridthjof Bern, Oddny Miljeteig, Finn Strand, Tom Skauge og debattleder Gunnar Wiedstrøm.

Kommunaldirektør Finn Strand startet sin innledning med å beskrive hva Bergen kommune som tjenesteyter og arbeidsgiver har som mål og visjoner for sin tjenesteyting. Normalisering og integrering er en verdi som bør settes høyt, mente Strand. Men enkelte ganger går adferd så utover det aksepterte at noen må sette grenser, og da er vi inne på tvangsbruk. Er retten til å gå til grunne en menneskerett når det offentlige har et ansvar for tjenestene? Tvilsomt, mente Strand.

Tvang kan også være omsorg, påsto Strand. – I hvor stor grad kan vi ha fravær av tvang når vi ønsker å utvikle ansvars-

bevisstheten hos beboerne? Tjenesteyterne skal gjøre kloke og reflekterte valg, og det krever en dialog med mottaker av tjenestene. Totalt fravær av tvang eller begrensning kan føre til den totale fornedrelse, så vi har et ansvar som tjenesteytere til å reflektere over dette. Det viktigste er å ha et kompetent personell. Selvbestemmelse, likeverd og frihet vil øke hvis vi har kompetente personer i alle ledd, poengterte Strand.

Samtykkekompetanse er et vanskelig tema for mange, formidlet Strand. Det er masse byråkrati tilknyttet emnet, det er økonomiske rammer en skal forholde seg

til og hvordan organisere tjenestene? Organisering av tjenestene kan begrense mulighetene til samtykke. En av våre instrumenter for å gjøre hverdagen så naturlig som mulig, er arbeidsmiljøloven og hovedtariffavtalen. – Jeg er usikker på om det er et egnet redskap å drive omsorg på, avsluttet Strand.

Da NFU-leder Skauge innledet, snudde han likegodt tittelen på foredraget til «Når hjelpeapparatet utfordrer egne valg». Han påpekte at det nå er store utfordringer knyttet til å få Ansvarsreformen tilbake på sporet. Det bygges store bofellesskap, det tilbys i mindre grad jobber til utviklingshemmede og turnusordninger skaper utfordringer.

Skauge uttrykte bekymring for det han kaller «den andre abort-debatten». Hvis alt blir lagt til rette for at du kan sortere ut et foster med Downs syndrom, kan vi da komme i den situasjonen at kommunen sier at dette er et valg du selv har tatt og at du må ta ansvaret selv?

Utviklingshemmede har aldri vært så skolerte eller hatt så god utdanning som nå, påpekte Skauge.

– Likevel er det en økende tendens til at utviklingshemmede blir skjøvet ut av arbeidslivet. De går i økende grad ut av produksjon og inn i dagtilbud. Er det slik at arbeidslinjen som det snakkes så mye om, ikke er viktige for utviklingshemmede, spurte Skauge retorisk.

Skauge pekte på kompetanse som en forutsetning for å støtte den enkelte brukers mulighet for å utøve selvbestemmelse, og påpekte at nye vikarer som kommer inn som tjenesteytere uten opplæring i en privat bolig er å betrakte

som et overgrep. I tillegg pekte han på en kraftig nedgang i bruken av støttekontakter for mennesker i bofellesskap, noe som har innvirkning på den enkeltes livskvalitet.

Den påfølgende paneldebatten bar preg av at panelet og panelleder var gamle kjente, og det var en gemyttlig stemning på scenen selv om temaene som ble brakt til torgs var alvorlige. Aller først benyttet Gunnar Wiederstrøm anledningen til å spinne videre på temaet støttekontakter. Oddny Miljeteig var skremt over at bortfallet av støttekontakter nærmest skjer underhånden, det har aldri blitt presentert som en problemstilling for helse- og sosialkomiteen. Hun mente også det var merkelig at de såkalte individuelle vurderingene alle endte i en felles konklusjon.

Kunne det være grunnet innsparings tiltak? Strand fortalte at Byrådet hadde gitt instruks om at det skal tas individuelle vurderinger, men mente det var vanskelig å si om dette var som en følge av innsparingstiltak. – Vi må holde budsjettene, og et av områdene en da må se på er støttekontakter. Færre ressurser er blitt brukt på støttekontakter, men er istedet rettet mot mennesker som bor i egen bolig. Og det kan jo hende at mange likeartete tilfeller skal falle ned på samme konklusjon, mente Strand.

Bernt spurte hvilke muligheter man hadde for individuelle vurderinger, og nærmere bestemt hva instruksjonen for å gi støttekontakt er ut fra individuelle vurderinger samt hvilke signaler en gir ved de budsjetttrammene en har lagt. – Dessverre ser vi ofte at budsjettet sees på som

den høyeste norm også for faglige vurderinger, mente Bernt. Strand avviste kategorisk at det hadde blitt gitt instruksjer til byråkratiet om å kutte støttekontakter til beboere i bofellesskap, men at det ikke eksisterer en egen pott for støttekontakter i Bergensbudsjettet som er på en milliard kroner. Han innrømmet imidlertid at det bar en sterkere instruks nå om å overholde budsjettene.

– Det er vanskelig å se på statistikken over støttekontakter uten å tenke at det ligger en vilje bak et eller annet sted, mente Skauge. Han påpekte at konsekvensene for den enkelte er åpenbar. Nå kommer det et nytt oppdrag til bofellesskapene om å ha kapasitet til å hjelpe den enkelte i dens fritidsutøvelse, noe som ikke skjer i dag. – Bare hvis du kan reise sammen med flere andre får du reise på det du vil. Det er neppe selvbestemmelse, påpekte NFU-lederen. Det kom også respons fra salen som gikk på at alle skal få en treningsskontakt – men hva skal man med treningsskontakt når ikke alle har tilgang på noe så elementært som et kjøretøy?

Bernt påpekte en økende tendens til å forsøke å standardisere tjenestetilbudet ut fra budsjettensyn, noe han betraktet som helt legitimt. Men det er et problem at sosial- og helsetjenesten har gode rutiner for tilbakemelding på økonomi, men ingen tilsvarende rutiner for tilbakemelding angående kvaliteten på tjenestene. – Man burde ha hatt mer spesifikk kunnskap om konsekvensene for brukerne før man fattet budsjettvedtak, og dette er et grunnleggende problem, mente Bernt.

Assisterende daglig leder på Ragna Ringdals dagsenter, Solveig Klinkenberg,

fortalte om konkurranseutsetting i Oslo hvor dagsenterplassene for utviklingshemmede har blitt konkurranseutsatt. – Bydelene er mest opptatt av pris ved konkurranseutsetting, kvaliteten kommer i andre rekke. Det kunne vært artig å få panelets synspunkter på dette spørsmålet, mente Klinkenberg.

Strand kunne i egenskap av å være byråkrat ikke begi seg ut i politiske diskusjoner, men han fortalte at dagsenterplassene i Bergen drives kommunalt og i regi av ideelle organisasjoner. Det har vært kjøp av eksterne tjenester i Bergen kommune som i en viss grad var konkurranseutsatt, men disse var primært avlastningstjenester.

Skauge uttrykte uro for Oslos økte bruk av store boenheter og konkurranseutsetting, og mente det ledet tankene til tidligere tiders auksjonering av arbeidskraft. – Forholdene er uverdige når enkeltmennesker blir satt ut på anbud, og det i anbudspapirene angis svært intime detaljer. Totalt uverdige, og tusen takk til Bergen kommune for at dere ikke gjør dette, mente Skauge. Det ble også kommentert fra Bernt fra sidelinjen at kommunene aldri kan skyve fra seg ansvaret for tjenestenes kvalitet ved konkurranseutsetting, det gir ikke loven noe rom for.

Wiederstrøm ledet deretter samtalen inn på det særdeles omtålelige emnet om tvangsbruk. Når skal det brukes og kan man i det hele tatt snakke om samtykkekompetanse når forfallet tiltar? Bernt fortalte om en dom i Høyesterett for noen år tilbake, hvor en psykiatrisk pasient ble plassert på Luster sanatorium. Høyesterett

uttalte at vedkommende hadde et dårlig liv før han havnet på sanatoriumet, men at livskvaliteten ble kraftig forverret etter innleggelsen. - Dette må vi ta med oss i spørsmålet om tvangsbruk. Er retten til å gå til grunne en menneskerettighet? Mye tyder på det. Tar du fra mennesket selvbestemmelsesretten tar du fra det mye av menneskeverdet, påpekte Bernt.

Wiederstrøm spilte ballen videre til Strand. – Hvis man har en psykisk utviklingshemmet som bor i egen bolig med et visst kommunalt omsorgstilbud, og som sakte går til grunne ved de valgene han gjør. Hva kan kommunen gjøre for å bringe vedkommende inn i en normal livsførsel?, spurte Wiederstrøm. Strand innrømte at dette er en svært krevende situasjon. - Vi må først og fremst ty til motiverende tiltak, i bøtter og spann, påpekte han og fortalte at han mest kjente denne situasjonen i forhold til psykiatriske pasienter. Kampen-saken i Stavanger ble tatt opp som en illustrasjon på dilemmaet på hvor langt situasjonen kan utvikle seg før man kan ty til tvangsbruk.

Men hva med foreldre og pårørende til mennesker som lever slik at de går til grunne? Skauge pekte på kompetanse som en nøkkel til å få til dialog med brukerne om livsførsel og derigjennom unngå tvangsbruk. Men når kompetanse ikke virker? – Jeg vet det er mange foreldre i Bergen som mener kommunen er for slappe, og at de skulle ha sett strengere tiltak. Men dette er et dilemma, helt klart. Vi må ha kapasitet til motiverende tiltak og tillit, så brukerne kan gå inn i en klok dialog om sitt eget liv, påpekte Skauge.

– Faglig støtte er et godt alternativ til

tvang, påpekte Bernt. Tvang er ofte et uttrykk for at man ikke egentlig har hatt de ressursene en skulle ha hatt. Og skal vi lage et sikkerhetsnett for alle som kan finne på å gå til grunne, spurte Bernt. – Da risikerer man å inkludere mennesker som kunne fått et brukbart liv uten tvangsbruk. Vi må akseptere at det er noen det går galt for, hvis ikke kommer vi til å gjøre skade ovenfor veldig mange flere, mente Bernt.

– Vi foreldre er redde for at tjenestene i seg selv skal være så dårlige at de ender opp med vold og tvangsbruk. Ved en tidligere NFU-samling ble det vist til at en endret BPA-turnus hadde endret en autistisk bruker sitt liv. Fra å være i en situasjon med kontinuerlig bråk og spetakkel, endret man til en medleverturnus. Rapportene om tvang og voldsbruk forsvant. Så det er klart at det er klokt å tenke igjennom hvordan man organiserer tjenestene, mente Skauge.

Widerstrøm benyttet igjen anledningen til å spille ballen over til Strand. – Hvilke eventuelle hindringer står i veien for å få medleverturnusen gjennomført, ville Widerstrøm vite. – Jeg må bare poengtere at medleverturnus er en av tjue turnusordninger i Bergen kommune, så det er bare en liten del av hele bildet. Arbeidsmiljøloven sier at avtale om medleverturnus må ha en sentral tariffavtale mellom partene med en landsdekkende fagforening, og må da løftes ut av kommunen, poengterte Strand. Strand understreket også at medleverturnus ikke var et universalsvar på alle problemer, men at det var en løsning blant mange på ulike spørsmål.

Hvorfor ligger Hordaland og Bergen så høyt i bruk av tvangstiltak? Finn Strand poengterte at Bergen kommune var en av de første til å lage en veileder i hvordan minimere skader og vold i bofellesskap da den nye reformen trådte i kraft, denne veilederen ble senere nasjonal. – Vi ble ekstremt oppmerksomme på slike tilfeller og ble flinke til å rapportere skader og tvangstiltak, og som nok ga en rapporteringsfrekvens som er høyere enn i resten av landet. Men nå har vi endret våre rutiner, så jeg tror vi skal forvente en normalisering av tallene, mente Strand.

Bernt argumenterte for at tvangslovgivningen hadde en god balanse mellom ulike hensyn, men at de var forbeholdt de mer dramatiske tilfellene. Han savnet mer presis angivelse av hva man kan bruke av mildere styringsformer i hverdagslivet. Og da er man inne på ytterligere rapportering, noe som fikk Strand til å benytte anledningen til å uttrykke

frustrasjon over konflikten mellom kravet til effektivt byråkrati og rapporteringskrav. Og hva skal man rapportere? Strand illustrerte dilemmaet med å ta et godt tak i Oddny Miljeteig, dyttet til henne fire ganger med pekefingeren og spurte så: – Hvordan skal dette rapporteres? Skal det rapporteres til Fylkesmannen som fire inngrep? Jeg mener nei. Dette er et dilemma, sa Sand.

Bernt påpekte at Sands håndfaste illustrasjon egentlig er et spørsmål om hvordan man rapporterer. Man kan rapportere en intervensjonssituasjon med flere forskjellige forordninger som en situasjon, men det forhindrer ikke at det bør rapporteres. – Og holder du Oddny, får du være avhengig av hvilket formål du holder henne på. Om du holder henne for å hindre henne i å entre talerstolen i bystyret, er dette å betrakte som tvang! påpekte Bernt avslutningsvis. ●●●